

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUELÒGICA ALS
CARRERS D'EN ROCA I PORTAFERRISSA
(BARCELONA)
OCTUBRE- NOVENBRE DEL 2002
CODI: 91/02**

**Esther Medina Guerrero
ATICS S.L.**

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ. OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ
2. ANÀLISI MACROESPACIAL I SITUACIÓ GEOGRÀFICA
3. CONTEXT HISTÒRIC
4. METODOLOGIA DE TREBALL
5. LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA. DESENVOLUPAMENT DELS TREBALLS I ANÀLISI DE LA SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA
6. INTERPRETACIÓ I CONCLUSIONS

BIBLIOGRAFIA

FIGURES

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX I: FITXES D'UNITAT ESTRATIGRÀFICA

ANNEX II: INVENTARI DE MATERIALS

1. Introducció. Objectius de la intervenció

La present memòria recull els resultats del control arqueològic efectuat sobre unes obres per a la canalització en rasa d'una línia subterrània de baixa tensió des del C/ d'en Roca, 34, fins al C/ Portaferrissa, 16 (**Figura 1**). L'obra fou contractada per FECSA-ENDESA i la realització de les tasques d'excavació i instal·lació de la canalització va ser competència de ESPELSA. La intervenció arqueològica es va adjudicar a ATICS S. L., sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Esther Medina Guerrero i amb la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona.

Els objectius generals de l'actual intervenció s'han traçat de forma conjunta amb el Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona i la direcció de l'obra, seguint la normativa municipal i general en temàtica de patrimoni. Aquests, s'han basat en l'estudi de les possibles restes conservades en el subsòl, en el recull de la informació històrica necessària per tal d'ampliar els coneixements vigents de la ciutat sobre èpoques precedents i finalment, en l'avaluació de les restes arqueològiques que podrien quedar afectades per l'obres.

Les obres es varen iniciar el 17 d'octubre i van concloure el 12 de novembre del 2002. El control arqueològic es portà a terme per tal de detectar i documentar estructures antigues que poguessin resultar afectades. La rellevància arqueològica de la zona implicada és coneguda tant per intervencions arqueològiques anteriors (Huertas i Rodríguez, 2000) com pels estudis sobre la morfologia urbana de la Barcelona preindustrial (Florensa, 1962; Duran i Sanpere, 1972; García Espuche, 1986; Banks, 1992; Guàrdia i García Espuche, 1992) que han aportat informació acurada sobre l'emplaçament i traçat de la muralla medieval i moderna, així com de la distribució, funcionalitat i ubicació d'edificis públics i domèstics dels períodes assenyalats. Així, doncs, calia preveure durant el procés d'extracció de terres l'aparició de restes arqueològiques associades a aquest ampli ventall cronològic; tant per confirmar com per contrastar negativament a nivell arqueològic els diferents estudis basats en fonts escrites i en planimetries antigues.

En concret, i pel que fa a la intervenció arqueològica que ens ocupa, es varen formular diverses hipòtesis prèvies a la investigació. Fruit dels estudis abans esmentats, l'actuació als carrers d'en Roca i Portaferriça es va centrar en:

- Documentar restes de vivendes o d'espais destinats al conreu als carrers d'en Roca (donat que discorria paral·lelament a la muralla que limitava amb la Rambla) i Portaferriça;
- Detectar indicis de vies de comunicació (perquè el carrer Portaferriça es tractava des d'època romana d'un dels camins d'accés a la ciutat en el sector NO);
- Malgrat la posició d'algunes investigacions que argumenten imperatius relacionats amb la manca de recursos defensius en d'altres zones de la ciutat de Barcelona i que suposen la primera construcció de la muralla a la zona de la Boqueria, el Merdançar i el Rec, cal confirmar l'existència de murs de tancament associats a les portes del carrer Portaferriça abans del 1260, any en que es documenta la presència d'aquest portal. La presència de portals no representa que la muralla estigués construïda, cal contrastar-ho arqueològicament. Tanmateix, si la muralla d'aquest sector fou construïda després del 1285, també s'hauria de confirmar arqueològicament, donada l'absència de fonts documentals concloents.

2. Anàlisi macroespacial i situació geogràfica

Barcelona està situada a la costa mediterrània, en el lloc anomenat Pla de Barcelona, comprès entre els rius Besòs i Llobregat, al nord es troba la serra de Collserola, on hi ha el Tibidabo, que n'és el cim més alt (542 metres). La serralada de Sant Mateu a llevant i el massís de Garraf a ponent fan que les entrades fàcils al pla d'al·luvió, sobre el qual reposa la ciutat, siguin els passos fluvials del Besòs i el Llobregat.

Les òptimes condicions climàtiques i estratègiques de la ciutat han afavorit al llarg del temps el seu desenvolupament que, amb Montjuïc vora el mar, ha facilitat la defensa del seu litoral. Els seus orígens se situen en el petit pujol del Tàber, però ben aviat els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el Turó de la Peira.

La ciutat és la capital del principat i els municipis que la integren són diversos: l'Hospitalet, Cornellà de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sant Just Desvern, Sant Adrià de Besòs, Santa Coloma de Gramanet, Badalona i Montcada-Reixac.

Des del punt de vista urbanístic la ciutat de Barcelona consta de diverses àrees. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, on la ciutat restà reclosa fins a la desaparició de les muralles durant el segle XIX. Aquest espai inclou, d'una banda, un nucli central anomenat barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana i, de l'altra, un seguit de ravals situats al seu voltant que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi (on quedaren sota la seva influència els carrers d'en Roca i Portaferriça, l'àrea estudiada. Veure **Figura 2**), de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir la Rambla i el Raval, varen començar a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

Al nord de la ciutat antiga s'estén l'Eixample, una àmplia zona quadriculada planificada a la segona meitat del segle XIX, segons el pla d'Ildefons Cerdà, un cop s'havien enderrocat les muralles que encerclaven la ciutat i que oprimia el seu desenvolupament.

3. Context històric dels carrers Portaferrissa i d'en Roca en el conjunt de la ciutat medieval de Barcelona

Assenyalaré tres aspectes fonamentals vinculats amb la geografia urbana de la ciutat de Barcelona que són d'interès per a l'estudi de les potencialitats arqueològiques de la zona que ens ocupa. D'una banda, cal tenir present l'evolució històrica de les divisions político-administratives de la ciutat, donat que reflecteix canvis espacials en la seva gestió urbanística. Sovint aquestes divisions no responien a la configuració geogràfica de la ciutat en relació, per exemple, amb activitats econòmiques o amb la construcció d'habitatges. Cal recórrer a documents històrics que proporcionin informació relativa a la funcionalitat dels edificis, als recursos econòmics de les persones que els habiten, a la distribució interna dels habitatges; en definitiva, als diferents usos del sòl en general. D'aquesta manera obtindrem una descripció pormenoritzada i ulteriors interpretacions dels espais ocupats a Barcelona al llarg de la seva història. L'últim element a destacar és la presència de la muralla, una construcció que es realitzà i es destruï en diferents fases segons les necessitats polítiques, econòmiques i socials del moment; però que sempre va condicionar l'espai disponible i la fesomia general de la ciutat. Així, doncs, les particions político-administratives, la informació de les fonts escrites i la presència de les diferents muralles de Barcelona al llarg de la seva història, seran els tres eixos vertebradors utilitzats per a la caracterització espacial i temporal dels carrers d'en Roca i Portaferrissa.

A grans trets, el territori de la ciutat de Barcelona en els inicis del segle IX s'amplià amb l'establiment dels primers nuclis de població situats fora de la muralla romana. S'associen amb les principals vies d'accés al recinte romà (com és el cas del carrer Portaferrissa i la seva prolongació a ponent, el carrer del Carme) i amb centres d'ordre econòmic o religiós, com les esglésies parroquials de Santa Maria del Pi, Santa Maria de les Arenes, Santa Anna, etc., així com el mercadal o el port. Després d'un breu parèntesi de davallada a causa de les restriccions en el flux d'or i les campanyes del Cid, es produeix durant els segles XII-XIII un moment d'expansió econòmica. Això es va traduir en concret en l'augment de la implantació de tallers i fleques, la urbanització del suburbium al peu de les muralles, el creixement de les zones destinades al conreu (sobretot al sud de Santa Maria del Pi), i comença la transformació dels espais lliures en horts i posteriorment en habitatges. A mitjans del segle XII, les ordes militars (templers,

hospitalers i del Sant Sepulcre) van rebre propietats al territori de Barcelona (Banks, 1992). L'espai va ser dividit gradualment en parcel·les i llogat per propòsits edificatoris. Aquest procés va afectar sobretot una àrea compresa entre el carrer Canuda fins a l'església de Santa Anna i també en direcció sud fins al carrer Portaferriça.

Es poden diferenciar 4 àrees dintre de la composició urbana de la Barcelona del segle XII. Una destinada als intercanvis comercials, amb evidències d'una horticultura limitada i habitatges de petites dimensions. També hi havia àrees properes al mercat, on s'observa una barreja d'activitats comercials i les residències i els tallers tindrien una escassa representativitat. Restaria una àrea urbanitzada de naturalesa residencial, on s'inclouria la vila nova de Santa Maria del Pi. Finalment es pot distingir un ampli sector destinat a la producció agrícola.

Les viles noves creades al voltant de l'antic recinte emmurallat romà foren Mercadal, Santa Maria del Mar, Sant Cugat del Rec, Sant Pere, Dels Arcs i Del Pi. En relació amb la funcionalitat dels nous espais ocupats, cal assenyalar que el procés de creixement de les vilanoves crea una polarització típicament medieval entre una ciutat d'herència romana amb funcions de centre polític, religiós i simbòlic, seu de la Cort Comtal i del bisbe; i el burg, on es situa una gran varietat d'activitats comercials (sobretot artesanals i marítimes), (García Espuche, 1986), i zones de poblament. Veurem com aquesta contraposició fou progressivament diluïda amb la construcció d'un nou recinte emmurallat per tal de garantir la protecció dels nuclis poblacionals recentment creats. Malgrat aquest element, encara perduraven formes d'organització romanes que amagaven la nova realitat urbana de la ciutat; és la divisió político-administrativa en forma de quarters.

El clima social, el règim jurídic municipal, l'expansió comercial a la Mediterrània i l'augment de les activitats industrials, faran del segle XIII un període de transformacions urbanes profundes.

La creació de vilanoves va fer necessari resoldre el problema de la defensa. Calia incloure els nous suburbis dins el recinte emmurallat i recolzar-lo en accidents geogràfics (Duran i Sanpere, 1972). Hom pensa (Florensa, 1962; Duran i Sanpere,

1972) que la forma del primer recinte estava determinada per accidents naturals. La Rambla afavoria a ponent l'emplaçament de la nova muralla.

La tradició associa aquest tram amb Jaume I, tot i que la documentació no ha corroborat aquesta teoria (Huertas i Rodríguez, 2000). Per aquesta raó es pensava que el tram de La Rambla va ser el primer en construir-se, des del convent de Framenors fins a l'església de Santa Anna (en un moment abans del 1260). Aquest recinte tenia 5 portals: Santa Anna, Portaferrixa (anomenat així per la protecció de ferro que devia tenir), Boqueria, Trentaclaus i Framenors. Com s'ha esmentat abans, la presència de portals no representa que la muralla estigués construïda (s'ha documentat l'existència d'aquests portals sense evidències de mur de tancament). D'altra banda, hi ha indicis que situen la possible existència de construccions de caire temporal fetes amb tàpia i anteriors a la muralla de carreus. Altres investigacions (Carreres i Candi, 1909) argumenten la manca de referències als textos sobre aquesta part de la muralla, i un major interès en protegir la zona situada entre la Boqueria, el Merdançar i el Rec, per la manca de recursos defensius naturals. Això situaria la zona de La Rambla en un període posterior al 1285. En general, cal situar el moment de construcció, que, recordem, és progressiva, a finals del segle XIII o a principis del segle XIV.

Les muralles possiblement iniciades amb Jaume I, només protegien la banda de La Rambla i el sector de Santa Anna fins el Portal Nou. A l'interior els carrers convergien amb els portals de la muralla, mentre que a la part externa eren els camins que venien a la ciutat (molts d'ells des d'època romana, com el del Carme i Portaferrixa) els que coincidien per passar pels portals. Malgrat revelar alguns buits defensius, el nou circuit pretenia incloure els màxims nuclis poblats i edificis religiosos i assistencials. A diferència del mur romà, que servia als grans casals aristocràtics, comtals, vescomtals i episcopals, al qual quedaven incorporats, la nova muralla és de tota la comunitat, tothom contribueix a pagar-la i tothom la defensa (Guàrdia i Espuche, 1992).

El context d'expansió econòmica i la implantació d'un règim jurídic de caire municipal durant el segle XIII van afavorir la divisió administrativa de la ciutat en quaters, amb la Plaça del Blat com a centre comercial. El resultat d'aquesta subdivisió foren els quaters del Santa Maria del Pi, Sant Pere, Santa Maria del Mar i Framenors. El sistema de quaters es tractava d'una divisió administrativa artificial. Sembla que vol

representar una geometria essencial, la unitat de la ciutat, (a la més pura cosmologia romana), tot i que s'obtenen unitats molt dispars per la forma, pels continguts sociofuncionals i pel contrast dels seus valors demogràfics.

Veiem, doncs, com perduren certes contradiccions a la Barcelona medieval: d'una banda la nova muralla pretén trencar el *corsé* espacial, administratiu i ideològic del recinte romà i aglutinar la diversitat econòmica i social del nous nuclis poblacionals; de l'altra, s'imposa un sistema de gestió contributiva que no respon a la nova realitat i que s'inspira en la tradició romana.

A mitjans del segle XIV es van reemprendre les obres de construcció de la muralla i es tanca la part de llevant de la ciutat, el 1358, des del Portal Nou fins el convent de Santa Clara. A les portes esmentades cal afegir per al segon tram de Jaume I: Portal de l'Àngel o dels Orbs, el de Santa Anna, Jonqueres, Sant Pere, Portal Nou i Sant Daniel. Aviat, però, com a conseqüència de la incorporació de terrenys per al conreu per preveure problemes d'un possible setge, i alhora, per protegir els nous nuclis de població que s'anaven implantant en aquestes àrees, Pere el Cerimoniós planteja l'ampliació del recinte en direcció a ponent, al Raval. L'any 1377 es construeixen els trams que porten de la part nord de La Rambla fins el portal de Tallers, i d'aquest fins al portal de Sant Antoni i Sant Pau. El Raval no va quedar totalment tancat fins al segle XV.

Alguns autors assenyalen la seva sorpresa per la formació d'un nou espai emmurallat que no serà omplert fins el segle XIX. El Raval fou una àrea fonamentalment d'expansió conventual. Pere el Cerimoniós havia prohibit el 1370 la instal·lació de nous conjunts conventuals a l'interior de la ciutat, però posteriorment no es van impedir les diferents ampliacions i la creació de noves residències religioses entre 1370 i 1500: Natzaret (1312), Dominiques (1371), Gerònimes (1484), i Hospitals de la Santa Creu (1400) i de Sant Antoni (1430), (Guàrdia i Espuche, 1992). Això va tenir com a conseqüència la detracció de capitals a l'economia urbana (per l'augment de població improductiva) i la disminució de superfície per a la construcció d'habitatges.

L'aspecte que més interessa per a la contextualització històrica de la zona del carrer Portaferri i d'en Roca, és que la creació de la muralla del Raval va retenir la zona de La Rambla com a una segona línia de defensa, va deixar de tenir sentit estratègic i

dificultava la comunicació amb el darrer recinte fortificat. Les portes de La Rambla van perdre importància i funcionalitat i es mantingueren obertes. Fins i tot està documentada la presència d'habitatges adossats a ella al Portal de Trentaclaus. Ja en el segle XVIII, l'àrea de La Rambla es transforma en una via urbana vorejada per convents i muralles. El 1775 comencen les tasques d'enderroc i a finals del segle la muralla havia desaparegut.

La subdivisió en quaters del segle XIII es va mantenir en el segle XIV (funciona, de fet, fins a finals del segle XVIII), malgrat que el centre ja no era de tipus comercial, sinó administratiu: la Plaça Sant Jaume. Pel que fa a la funcionalitat dels quaters en el segle XIV cal assenyalar que el quarter de Santa Maria del Pi, amb la parròquia reedificada el 1319 i l'església del 1453, és de tipus residencial (aparentment funcionaris de la cort). En realitat hi ha un alt percentatge tant de llauradors com de prevers (Guàrdia i Espuche, 1992). De fet, els fogatges expressen el contrast dels pols de la ciutat. Es tracta d'una àrea de servei, propera al centre, als nuclis del poder civil i religiós, però també hi ha artesans i comerciants. Presentava una alta densitat demogràfica.

En èpoques posteriors la construcció de palaus pertanyents a famílies amb un alt poder adquisitiu reforça el caràcter residencial i potser exclusiu de la zona. Es pot destacar el Palau del Baró de Maldà i els Palaus de Magarola i Fonollar, al carrer Portaferriassa; o el Palau Fiveller a la Plaça de Sant Josep Oriol. També cal assenyalar l'obertura del carrer Petritxol el 1465, a les finques d'un ciutadà anomenat Petritxol. Moltes de les seves cases foren construïdes durant els segles XVII-XVIII. Altres construccions a destacar són la Casa de la Congregació de la Puríssima (reformada el 1789) o el Gremi de Revenedors (1685) a la Plaça del Pi. L'estudi detingut dels fogatges ofereix una visió diferent a la del simple inventari arquitectònic. Caldria ser contrastada amb una investigació arqueològica habitatges més humils que existien en la zona que ens ocupa.

Pel que fa a la resta del tram de muralla, es completa el sector marítim en el segle XVI. Posteriorment es realitzen reformes que incideixen en la construcció i modificació dels baluards defensius. A mitjans del segle XIX, la muralla que protegia i delimitava el recinte urbà s'havia convertit en un problema higiènic que impossibilitava el creixement de la ciutat. El 1854 van començar les tasques d'enderroc i el 1878, les muralles havien desaparegut definitivament. Els quaters ja no existien com a divisió administrativa, ara funcionaven els districtes.

4. Metodologia de treball

Per tal d'aconseguir els objectius marcats, cal seguir una metodologia sistemàtica i adequada. En relació amb la metodologia de registre, la seqüència estratigràfica s'estableix per a entendre la formació, delimitació i estructuració dels estrats i la seva possible posterior destrucció. De la mateixa manera, ajuda a interpretar els diferents processos sedimentaris i postdeposicionals que han tingut lloc en aquest espai. Amb aquests pressupostos, s'ha establert un registre detallat dels diferents estrats que configuren la zona excavada, utilitzant a tal efecte el sistema d' Unitats Estratigràfiques (U. E.) dissenyat per E. C. Harris (Principles of Archaeological Stratigraphy, 1979), que permet analitzar de forma individualitzada cada una de les incidències que afecten la seqüència estratigràfica. La caracterització de les diferents U.U.E.E. identificades s'efectua en una fitxa. En ella es registren tots els paràmetres que permetin la seva correcta identificació i descripció: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona.

La identificació d'U. E. s'estableix mantenint l'ordre d'aparició durant el procés d'excavació i es realitza utilitzant una clau, en aquest cas, de tres o més dígits, començant tota la seqüència numèrica en el 100 (nivell superficial). Donat que l'excavació de la rasa s'ha efectuat per trams (10 en total), s'ha atorgat a cadascun d'ells la clau numèrica de tres dígits de forma correlativa (tram 1, U.E. 100; tram 2, U.E. 200, i successivament). Per sota de cadascun dels trams s'han diferenciat altres unitats estratigràfiques (U.U.E.E. 101, 201, 301, etc.). Aquest sistema s'ha emprat amb la finalitat d'evitar qualsevol alteració de la seqüència numèrica o un altre tipus d'interferència en el cas d'una estratigrafia complexa.

La documentació es completa amb un registre gràfic detallat, que inclou la fotografia convencional i la planimetria de tot el procés d'excavació. A la memòria s'incorpora una selecció fotogràfica d'aquelles evidències que són més representatives i que millor reflecteixen el desenvolupament de l'excavació. En l'apartat planimètric s'han registrat en planta les U.U.E.E. més significatives i s'han confeccionat diverses seccions.

Cal esmentar també, el tractament que es dóna al material que apareix durant els treballs d'excavació. En primer lloc es renta amb aigua i cada peça es sigla, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (codi del jaciment i any i u.e. a la que pertany). I en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

El sistema de treball utilitzat va ser l'habitual en aquest tipus d'intervencions i va combinar l'excavació mecànica amb un martell hidràulic, sota control arqueològic, amb l'excavació científica i manual adreçada al descobriment de les restes que podien aparèixer.

5. La intervenció arqueològica. Desenvolupament dels treballs i anàlisi de la seqüència estratigràfica

L'actuació arqueològica es va centrar, d'una banda, en el control visual de la realització dels diferents trams de rasa per part de l'empresa adjudicatària i, de l'altra, en l'excavació manual per part de la direcció tècnica quan les característiques de la terra extreta així ho exigien.

Les obres es varen iniciar al carrer d'en Roca, a l'alçada del número 34 i es prolongaren en direcció nord fins a la cantonada amb el carrer Portaferrissa. El trànsit de persones i mercaderies no suposava cap problema per a la realització de la rasa, de manera que es va excavar en un sol tram (Rasa 1, veure **Figura 3**). Les dimensions de la rasa eren de 40 cm d'amplada, entre 60 i 70 cm de fondària i 33, 80 metres de llargada fins a la intersecció amb l'altre carrer i es disposava longitudinalment a la línia de façana actual.

La hipòtesi inicial de la intervenció es va centrar en l'existència de construccions possiblement domèstiques dintre de les muralles pertanyents a un moment indeterminat de l'Edat Mitjana, ja que el carrer d'en Roca discorria paral·lelament a la muralla i perquè la informació disponible per a la zona assenyalava un alt índex residencial durant aquest període.

Doncs bé, després de l'extracció de les lloses de gres que formen part de l'actual pavimentació del carrer i d'una capa de formigó que la sustenta (identificada com a U.E. 100 i d'entre 30 i 40 cm de potència total) amb ajuda d'un martell hidràulic, va aparèixer el sediment que forma part del reompliment habitual que s'utilitza en la instal·lació de diferents serveis. Es tracta d'un sauló de color marró fosc (U.E. 101) que presentava materials arqueològics adscrits a una forquilla cronològica molt àmplia (des de la prehistòria fins elements molt recents). A la cota necessària per a la introducció de la canalització, a uns 30-40 cm del formigó, van aparèixer un seguit de serveis (gas, aigua i electricitat) que es disposaven en sentit longitudinal a la línia de façana i en la

mateixa alineació de la rasa. La hipòtesi inicial relativa a l'existència d'estructures arqueològiques s'anava contrastant negativament pel que fa a la cota esmentada.

Normalment, les rases de serveis acostumen a colmar-se amb sauló i sediment sorrenc, a més d'elements actuals, com escombraries. La procedència del sauló és difícil d'esbrinar. Tanmateix, alguns fragments ceràmics localitzats presenten un índex de rodament molt alt; de manera que tot i descobrir la procedència del sauló seria impossible establir el context espacial del material recuperat.

Així, doncs, la fiabilitat cronològica de la U.E. 101 és escassa. Només testimonia la remoció de terres d'un estrat preexistent (hi ha fragments ceràmics que no estan rodats), que està barrejat amb un sauló la procedència del qual és impossible esbrinar. De la mateixa manera, el material arqueològic recuperat pertany tant al sauló afegit en un moment molt recent com a l'estrat destruït que possiblement ja existia abans de l'excavació de la rasa (un estrat que ja devia estar alterat per la fonamentació dels edificis actuals).

Cal assenyalar també l'aparició del nivell de fonamentació de l'actual façana Est del C/ d'en Roca (**Figura 4**). Es tracta d'un gran sòcol que sobresurt entre 10 i 20 cm respecte a la línia de façana (U.E. 102) i s'allarga fins a la cantonada amb Portaferrissa. Està format per restes de material constructiu, fonamentalment totxos i pedres rectangulars de dimensió considerable (15 x 30 cm aproximadament). Aquests elements es lliguen amb morter de calç i sorres, de tonalitat groguenca. La combinació d'aquests materials suggereix que la fonamentació es podria haver construït amb restes d'altres construccions anteriors.

L'excavació de la rasa al C/ Portaferrissa presentava certes dificultats en relació amb el gran volum de mercaderies i persones que hi circulen diàriament; a més, travessava el carrer Petritxol, aspecte que suposava tallar de forma intermitent el trànsit d'aquesta via. Per aquesta raó les obres es varen efectuar per trams (9 en total, amb una llargada total de 67 metres), que varen ser individualitzats com a rases independents amb la finalitat d'evitar confusions en el cas que aparegués una estratigrafia complexa. Amb l'objectiu d'evitar més complicacions en l'accés a les nombroses botigues del carrer, el diferents

trams de rasa es varen distanciar de la línia de façana entre 1m i 50 cm. Per aquesta raó no es va documentar la banqueta de fonamentació dels edificis.

La rasa 2 tenia 10, 40 metres de llarg, 40 cm d'amplada i 70 cm de fondària. A uns 40 cm per sota de la pavimentació actual del carrer (U.E. 200) van aparèixer altres serveis amb la mateixa orientació que la rasa. El reompliment (U.E. 201) que s'observà presentava similars característiques sedimentològiques que la rasa excavada al C/ d'en Roca: sauló de coloració marró fosc amb paquets irregulars d'argila de to granat. Malgrat aquesta similitud, no es va detectar material arqueològic.

La rasa 3 feia 9, 20 metres de llarg, 60 cm d'amplada i 60 cm de fondària. La variació de les dimensions va estar determinada per la presència de serveis a una cota lleugerament superior a la detectada a la rasa 2. La pavimentació actual del carrer (U.E. 300) i el sauló que apareixia per sota (U.E. 301) presentava els mateixos trets que la rasa anterior.

La rasa 4 disposava de 9, 60 metres de llarg, 40 cm d'amplada i 60 cm de fondària. Travessava el C/ Petritxol i s'afrontà la seva excavació amb l'esperança d'evidenciar algun tipus d'estructura arqueològica. La presència d'aquest carrer podia significar una nova distribució dels serveis. Malgrat aquesta possibilitat, es va confirmar la inexistència de restes antigues a la cota assenyalada, i l'augment de la presència de serveis; tant en sentit longitudinal, com d'altres que s'encreuaven. Les U.U.E.E. 400 i 401 mantenen els mateixos atributs a les rases esmentades.

La rasa 5 es va excavar en 4, 60 metres de llarg, 40 cm d'amplada i 50 cm de fondària. En una zona d'1,5 metres va aparèixer una connexió d'alta tensió que va dificultar molt les tasques d'excavació. Tampoc van aparèixer estructures ni material arqueològic.

La rasa 6 constituïa el tram on s'acabava la conducció del servei. Comprenia 10 metres totals de llarg, 40 cm de gruix i entre 60 i 50 cm de fondària. Va donar com a resultat la presència de molts serveis encara actius.

La resta de trams completaven els metres necessaris per a la canalització del servei en direcció Oest fins connectar amb la cantonada del C/ d'en Roca. Es varen documentar amb la mateixa metodologia que els altres, donat que, com s'ha vist, es varen realitzar de forma discontinua tant a nivell espacial com cronològic. La inexistència d'elements arqueològics, ni estructures ni material, van obligar, un cop finalitzada l'obra, a l'establiment d'equivalències estratigràfiques entre les diferents parts excavades.

Malgrat això, és necessari remarcar que hi ha diferències entre el primer tram excavat al C/ d'en Roca i els realitzats al C/ Portaferrissa. La presència de material arqueològic, tot i que és escàs, a la rasa 1 fan possible diferenciar-la de la resta de trams i conté aspectes que indiquen una formació alternativa.

6. Interpretació i conclusions

En primer lloc s'ha d'assenyalar que els resultats d'aquesta intervenció aporten poques dades en relació amb el poblament i l'urbanisme de la ciutat de Barcelona al llarg de la seva història ja que es tracta d'una excavació preventiva de caràcter molt localitzat i parcial.

De fet, s'ha produït una adaptació total a les exigències de l'obra concreta. Un dels elements que més ha condicionat el volum de dades obtingut ha estat la cota necessària per a la instal·lació del servei. Però no només ha estat aquest factor, sinó que cal afegir la presència d'altres serveis col·locats amb anterioritat, que mantenien una cota similar a la requerida per a aquesta obra. A més, és possible que continuïn per sota a la llum de la quantitat d'encreuaments i connexions que es localitzaren en algun dels trams.

Hom pot calcular, a grans trets, que no serà fins a una cota aproximada d'1 metre per sota de la pavimentació actual del carrer en que es puguin localitzar i identificar restes arqueològiques que permetin contrastar definitivament les hipòtesis plantejades a l'inici d'aquest treball.

Recordem que atès l'estat actual de la investigació podríem haver documentat restes de vivendes o d'espais destinats al conreu als carrers d'en Roca (donat que discorria paral·lelament a la muralla que limitava amb la Rambla) i Portaferrissa. Era necessari efectuar un estudi arqueològic sobre la distribució dels diferents elements que podrien haver aparegut amb l'objectiu d'establir funcionalitats concretes dels espais ocupats. Sobretot interessava analitzar els segles XIII i XIV per contrastar les informacions extretes dels fogatges relatives a l'equilibri demogràfic (no econòmic) entre persones que es dediquen a les tasques del camp i el personal administratiu que ocupen la zona. Aquesta tasca es podria haver realitzat en termes de desigualtat.

A un nivell més fenomenològic i descriptiu la detecció d'indicis de vies de comunicació o simplement de sòls d'ocupació, donat que el carrer Portaferrissa es tractava des d'època romana d'un dels camins d'accés a la ciutat en el sector NO, hauria confirmat que aquesta zona es tractava d'un factor fonamental en la xarxa viària de Barcelona i que hi ha un patró de poblament redundant, aquell que es refereix a

l'emplaçament dels grups humans prop de vies de comunicació, ja documentat des de la prehistòria.

En relació amb la confirmació de l'existència de murs de tancament associats a les portes del carrer Portaferrissa i la possibilitat d'establir una cronologia precisa, hauria estat interessant perquè podria haver aportat dades concloents en el debat sobre la construcció del primer tram de muralla iniciat amb el regnat de Jaume I.

Les dades obtingudes en els carrers d'en Roca i Portaferrissa només suggereixen que la instal·lació dels diferents serveis en un moment anterior a aquesta obra podrien haver desestructurat algun estrat preexistent (sòl d'ocupació de qualsevol època) i que els materials de la fonamentació dels edificis actuals semblen tenir els seus orígens, en part, en algun tipus d'estructura construïda avui desapareguda.

Bibliografia

AADD. 1992: “La ciutat a través del temps. Cartografia històrica” *Història de Barcelona, índex*. Barcelona.

BANKS, P. 1992: “L’estructura urbana de Barcelona, 714-1300”, AADD: *Història de Barcelona 2. La formació de la Barcelona Medieval*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

CARRERAS I CANDI, F. 1909: “La ciutat de Barcelona” *Geografia General de Catalunya, vol. III*. Barcelona.

DURAN I SANPERE, A. 1972: “La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla” *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona.

FLORENSA FERRER, A. 1962: “Evolución de Barcelona en la Baja Edad Media”. *Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad, III*. Barcelona.

GARCIA I ESPUCHE, A. 1986: *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Barcelona.

GRAU, R. 1997: “Consideracions històriques sobre el centre de Barcelona”, AADD: *Els barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella i Eixample*, Enciclopèdia Catalana, pp. 33-56.

GUÀRDIA, M; GARCIA ESPUCHE, A. 1992: “Consolidació d’una estructura urbana (1300-1516)”, AADD: *Història de Barcelona 3. La ciutat consolidada (s. XIV-XV)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

GUÀRDIA, M.; GARCIA ESPUCHE, A. 1992: “Estructura urbana”, AADD: *Història de Barcelona 4. Barcelona dins la Catalunya Moderna (s. XVI-XVIII)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. 2000: “Muralla medieval de Barcelona: darreres intervencions arqueològiques” *Actes del I Congrés d’arqueologia medieval i moderna a Catalunya*. Igualada.

MESTRE, J. 1997: “Les divisions político-administratives de la ciutat de Barcelona”, AADD: *Els barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella i Eixample*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, pp. 12-23.

FIGURES

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 100
Sector: RASA 1		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència. Seccions A-A'/ B-B'/ C-C'			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	200,300,400,500,600,700,800,900,1000.	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	101	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 101
Sector: RASA 1		Fase:		Cronologia: Fins el segle XX
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc i composició heterogènia pel que fa a la diversitat de materials arqueològics o no localitzats: un esclat de jaspi, ceràmica romana i moderna, escòria de vidre i material constructiu contemporani (totxos que cobreixen els serveis).			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	102	Es cobert per	100
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102
Sector: RASA 1		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Banqueta de fonamentació.			
DESCRIPCIÓ :	Fonamentació elaborada amb pedres i totxos rectangulars de 15 x 30 cm lligats amb morter de calç de color groguenc. Apareix a 15 cm per sota del formigó.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 200	
Sector: Rasa 2		Fase:		Cronologia: Segle XIX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència. Seccions D-D'			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	100	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	201	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 201	
Sector: Rasa 2		Fase:		Cronologia:
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	301	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	200
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 300	
Sector: Rasa 3		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència. Seccions E-E'			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	200	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	301	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 301
Sector: Rasa 3		Fase:		Cronologia:
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	401	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	300
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 400
Sector: Rasa 4		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	300	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	401	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 401
Sector: Rasa 4		Fase:		Cronologia:
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	501	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	400
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 500	
Sector: Rasa 5		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	400	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	501	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 501	
Sector: Rasa 5		Fase:		Cronologia:
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	601	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	500
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 600	
Sector: Rasa 6		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	500	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	601	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 601	
Sector: Rasa 6		Fase:	Cronologia:	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	701	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	600
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 700	
Sector: Rasa 7		Fase:	Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	600	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	701	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE : 701	
Sector: Rasa 7		Fase:	Cronologia:	
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	801	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	700
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 800
Sector: Rasa 8		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	700	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	801	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 801
Sector: Rasa 8		Fase:		Cronologia:
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	901	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	800
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 900
Sector: Rasa 9		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	800	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	901	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 901
Sector: Rasa 9		Fase:		Cronologia:
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	1001	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	901
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 1000
Sector: Rasa 10		Fase:		Cronologia: Segle XX
DEFINICIÓ :	Paviment del carrer actual.			
DESCRIPCIÓ :	Paviment de lloses de gres que mesuren 60 x 40 cm. Es disposen s sobre d'un llit de formigó de 25 cm de potència.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	900	Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	1001	Es cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 1001
Sector: Rasa 10		Fase:		Cronologia:
DEFINICIÓ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÓ :	Estrat sorrenc, de granulometria mitjana (1-2 mm), de color marró fosc. Composició homogènia. Sense material arqueològic.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	1000
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

ANNEX 1: FITXES D'ESTRAT

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Figura 2. Mapa de situació de la intervenció

